

¹³ Колиева А. Э. Ответственность за вред, причиненный актами правоохранительных органов и суда: гражданско-правовой аспект: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Колиева Ангелина Эдуардовна. – Краснодар, 2007. – С. 19.

¹⁴ Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 31 березня 1995 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>

¹⁵ Постанова Верховного Суду України у справі № 6-2203цс15 від 2 грудня 2015 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D76C199F917FB740C2257F290046A6F7](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D76C199F917FB740C2257F290046A6F7)

¹⁶ Practice Direction «Just Satisfaction Claims» (§ 14). Available at : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_ENG.pdf

¹⁷ Карайчева О. В. Деловая репутация как объект гражданских прав : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Карайчева Ольга Владимировна. – Ростов-на-Дону, 2014. – С. 140–160.

¹⁸ Рішення ЄСПЛ у справі «Компанія «Комінгсол С.А.» проти Португалії» (Заява № 35382/97) від 6 квітня 2000 р. (§ 35) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58562>

¹⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10. – С. 474. – Ст. 88.

²⁰ Куліцька С. В. Щодо обсягу відшкодування (компенсації) шкоди, завданої органами судової влади / С. В. Куліцька // Часопис цивільного і кримінального судочинства: Фаховий науково-практичний юридичний журнал. – 2016. – № 4 (31). – С. 155–163.

Резюме

Куліцька С. В. Компенсація немайнової (моральної) шкоди, заподіяної внаслідок протиправної діяльності/бездіяльності органів судової влади.

Автором статті здійснено спробу дослідити деякі проблемні питання компенсації немайнової (моральної) шкоди, заподіяної внаслідок протиправної діяльності/бездіяльності органів судової влади, а також виявити можливі перспективи вдосконалення правового регулювання і застосування цього способу захисту цивільних прав та інтересів в Україні.

Ключові слова: компенсація, немайна (моральна) шкода, орган судової влади, протиправна діяльність/бездіяльність.

Резюме

Куліцкая С. В. Компенсация неимущественного (морального) вреда, причиненного вследствие противоправной деятельности/бездеятельности органов судебной власти.

Автором статьи предпринята попытка исследовать некоторые проблемные вопросы компенсации неимущественного (морального) вреда, причиненного вследствие противоправной деятельности/бездеятельности органов судебной власти, а также выявить возможные перспективы усовершенствования правового регулирования и применения этого способа защиты гражданских прав и интересов в Украине.

Ключевые слова: компенсация, неимущественный (моральный) вред, орган судебной власти, противоправная деятельность/бездеятельность.

Summary

Kulitska S. Compensation for non-pecuniary (moral) damage caused as a result of the wrongful activity/inactivity of judicial authorities.

An attempt to examine a set of issues concerning compensation for non-pecuniary (moral) damage caused as a result of the wrongful activity/inactivity of judicial authorities and define possible prospects for improving the legal regulation and enforcement of this civil remedy in Ukraine is made by the author of the article.

Key words: compensation, non-pecuniary (moral) damage, judicial authority, wrongful activity/inactivity.

УДК 346.9

Є. В. ПАНЧЕНКО

Євгеній Валерійович Панченко, адвокат

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВОГО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ВИКОНАВЦІВ ЩОДО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

Виконання судових рішень є завершальною стадією судового провадження, значення якої неможливо переоцінити. Адже при відсутності забезпечення належного виконання судових рішень вони апriori втрачають своє значення, а значення судів та їх діяльності нівелюється взагалі. Саме тому чітке та своєчасне виконання рішень, що відповідатиме нормам чинного законодавства та ґрунтуватиметься на його основоположних засадах, є головною гарантією функціонування правосуддя, що, у свою чергу, слугує захистом законних прав та основоположних свобод. У випадках, коли виконання рішень здійснюється з порушенням норм чин-

ного законодавства, виникає необхідність існування механізму захисту прав та законних інтересів осіб, яких безпосередньо стосується те чи інше рішення. Таким механізмом є право на оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців.

Виникнення проблем під час розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державних виконавців зумовлює необхідність внесення певних змін до нормативно-правових актів, якими регулюються відповідні питання.

Питання особливостей оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців та проблем, які виникають при судовому оскарженні, досить активно досліджується на доктринальному рівні. Серед науковців, які розглядали дану проблематику у своїх працях, слід назвати В. М. Бевзенка, С. А. Борискіна, О. Л. Пахомова, Н. А. Сергієнка та ін.

Метою наукового дослідження є аналіз механізму оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців, виявлення проблем, що виникають при оскарженні в судовому порядку, пошук шляхів вирішення таких проблем та удосконалення чинного законодавства.

Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII (далі – Закон України «Про виконавче провадження») характеризує виконавче провадження як завершальну стадію судового провадження і примусове виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) та визначає як сукупність дій, визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які згідно з цим Законом підлягають примусовому виконанню¹.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України (далі – ЗУ) «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 р. № 1403-VIII діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців здійснюється з дотриманням принципів верховенства права; законності; незалежності; справедливості, неупередженості та об'єктивності; обов'язковості виконання рішень; диспозитивності; гласності та відкритості виконавчого провадження, його фіксування технічними засобами; розумності строків виконавчого провадження; співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями. Частиною 1 ст. 5 вищезгаданого закону встановлено, що державний виконавець, приватний виконавець під час здійснення професійної діяльності є незалежними, керуються принципом верховенства права та діють виключно відповідно до закону².

Законом України «Про виконавче провадження» чітко передбачено, що усі дії, які здійснюються при виконанні судових рішень, мають проводитися на підставах, у межах повноважень та у спосіб, визначений чинним законодавством України. Незважаючи на це, зустрічаються непоодинокі випадки порушення даного припису закону при здійсненні своїх повноважень державними виконавцями. У таких випадках великого значення набувають способи захисту порушених прав та законних інтересів.

Пункт 9 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про виконавче провадження» однією із засад виконавчого провадження визначає забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців. Закон встановлює декілька способів оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців при здійсненні ними порушень, а саме: оскарження до суду, який видав виконавчий документ, та до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець. Частиною 1 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» чітко встановлено, що рішення, дії або бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом. Відповідно до ч. 3 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» рішення, дії або бездіяльність державного виконавця також можуть бути оскаржені стягувачем та іншими учасниками виконавчого провадження (крім боржника) до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець. Рішення, дії та бездіяльність начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, можуть бути оскаржені до керівника органу державної виконавчої служби вищого рівня³.

Таким чином, рішення, дії або бездіяльність виконавця можна оскаржувати як до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, так і одразу до суду. На практиці більш поширеним є другий спосіб оскарження, адже при судовому оскарженні, порівняно з оскарженням у тому ж органі, розгляд скарги має бути більш об'єктивним.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII, здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак⁴. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII України (далі – ГПК України) встановлює, що правосуддя в господарських судах здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом. Судочинство в господарських судах здійснюється на засадах змагальності, сторони та інші особи, які беруть участь у справі, обґрунтовують свої вимоги і заперечення поданими судом доказами⁵.

Таким чином, при судовому розгляді скарги на рішення, дії або бездіяльність державних виконавців чинним законодавством України гарантується рівність сторін, забезпечення їм однакових прав та обов'язків.

Обов'язковою умовою правосуддя є змагальність, що зумовлює необхідність доведення сторонами своїх позицій в рівних умовах.

При виборі способу оскарження варто враховувати, що суд акцентуватиме увагу більше на порушенні норм чинного законодавства, тоді як начальник відділу буде перевіряти також і ефективність вчинення виконавцем тих чи інших дій, прийняття певного рішення щодо виконання рішення суду. Тому для більш конкретизованого вирішення питання в кожному окремому випадку потрібно оцінювати, якого характеру порушення вчиненні державним виконавцем. І в тому разі, коли вони стосуються ефективності виконання рішення, більш доцільним буде такий спосіб захисту порушених прав, як оскарження до начальника відділу. Адже саме начальник зможе визначити, які дії чи рішення виконавця могли б більшою мірою вплинути на дієвість обраних методів та пришвидшення виконання рішення. У випадку ж здійснення державним виконавцем порушень норм чинного законодавства більш доцільним буде, звичайно, судовий захист. Суд, будучи незалежним та об'єктивним при розгляді скарги, може чітко проконтролювати додержання державним виконавцем вимог законодавства. І у випадку невідповідності вчиненого нормі нормативно-правового акта вправі зобов'язати у примусовому порядку до виправлення порушення та вчинення відповідної дії, прийняття рішення згідно з нормами закону.

Одним із недоліків законодавства є обмеження прав боржника при оскарженні рішень, дій або бездіяльності державного виконавця. Частина 3 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» встановлює, що рішення, дії або бездіяльність державного виконавця також можуть бути оскаржені стягувачем та іншими учасниками виконавчого провадження (крім боржника) до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець⁶. Ця норма обмежує боржника у виборі способу оскарження, а саме: залишає лише один спосіб – оскарження у судовому порядку. Варто зауважити, що таке обмеження на практиці перешкоджає боржнику в процесі захисту порушеного права. Особливо це стосується бездіяльності державних виконавців. У тому випадку, коли необхідна негайна реакція виконавця на певні обставини, про які йому стає відомо від боржника, останній не має жодних засобів впливу при відсутності належного реагування. Адже звернення до суду займає досить багато часу і до закінчення розгляду скарги судом обставина, що зумовлює необхідність здійснення певних дій, може стати неактуальною. Але при цьому факт порушення державним виконавцем норм чинного законодавства залишиться. Наприклад, відповідно до ст. 38 Закону України «Про виконавче провадження» виконавчий документ, прийнятий виконавцем до виконання, повертається до суду, який його видав, у разі поновлення судом строку подання апеляційної скарги на рішення, за яким видано виконавчий документ, або прийняття такої апеляційної скарги до розгляду (крім виконавчих документів, що підлягають негайному виконанню). Тобто, у випадку поновлення судом строку подання апеляційної скарги на рішення, за яким видано виконавчий документ, державний виконавець зобов'язаний повернути виконавчий документ до суду, який його видав. На практиці непоодинокими є випадки ігнорування даної норми законодавства та продовження прийняття рішень, вчинення дій для виконання рішення, яке фактично не набрало законної сили. Бездіяльності в таких випадках можна було б уникнути, якщо боржнику надано право оскарження до начальника, який вправі виявити грубе порушення норми Закону України «Про виконавче провадження» та зобов'язати повернути виконавчий документ до суду. Натомість у випадку відмови у задоволенні апеляційної скарги рішенням суду набирає законної сили, і виконавче провадження, яке мало б лише розпочатись, насправді може знаходитись уже на завершальній стадії. Вирішенням даної проблеми є внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» в частині виключення обмеження для боржника у поданні скарги начальнику, що зумовить більш ефективний захист порушених прав та законних інтересів боржника при виконанні рішень.

Оскарження адміністративних актів державної виконавчої служби в Україні регулюється різними нормативно-правовими актами, які передбачають різні правила оскарження, встановлюють різну підвідомчість справ щодо оскарження таких актів, визначають різні судові інстанції, уповноважені на здійснення судочинства у таких справах⁷. Це стає причиною звернення скаргника у суди, до підсудності яких не належить розгляд подібних скарг.

Відповідно до ст. 121² ГПК України скарга на рішення, дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби, приватних виконавців щодо виконання судових рішень господарських судів може бути подана стягувачем, боржником або прокурором протягом десяти робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод і законних інтересів, крім рішень виконавця про відкладення проведення виконавчих дій, які можуть бути оскаржені протягом трьох робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод і законних інтересів⁸. Пункт 9.1 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. № 9 «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України» встановлює, що скарги на дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів розглядає виключно місцевий господарський суд, яким відповідну справу розглянуто у першій інстанції, тобто той господарський суд, що видав виконавчий документ (наказ чи ухвалу), і в тому ж складі суду (якщо цьому не перешкоджають об'єктивні обставини, такі як звільнення судді, його хвороба, перебування у відпустці тощо). Дана позиція є правильною та ефективною з огляду розгляду скарг судом по суті. Адже розгляд скарги тим господарським судом, який видав наказ, більше того, тим же складом суду, забезпечить найбільш ефективний розгляд, з урахуванням усіх особливостей певної справи⁹.

Водночас ст. 181 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV (далі – КАС України) передбачає, що учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного

виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб¹⁰.

Варто зауважити, що проблема підсудності справ щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців є актуальною як в теорії, так і на практиці. Адже різні нормативно-правові акти відсилають скажника до різних судів залежно від того, що саме підлягає оскарженню: рішення, дії або бездіяльність.

З даного приводу Верховний суд України у постанові від 26 лютого 2016 р. у справі № 6-3077цс15 доходить наступного висновку. Скарга на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби подається до суду, який видав виконавчий документ. Отже, якщо законом встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, то це виключає юрисдикцію адміністративних судів у такій категорії справ.

Для однакового трактування закону та уникнення позбавлення скажника можливості захистити своє порушене право через відмову розгляду таких скарг, варто враховувати положення ПП ВСУ від 26 лютого 2016 р. та ПП ВКСУ № 9 від 17 жовтня 2012 р. і чітко врегулювати дане питання шляхом виключення ст. 181 з КАС України.

Звертаючи увагу на строк, наданий чинним законодавством для подання скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця до суду, варто зупинитися на певних особливостях. Насамперед питання виникають при попередньому поданні скарги до начальника.

Відповідно до ст. 121² ГПК України скарга на рішення, дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби, приватних виконавців щодо виконання судових рішень господарських судів може бути подана стягувачем, боржником або прокурором протягом десяти робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод і законних інтересів¹¹. При цьому п. 8 ст. 83 Закону України «Про виконавче провадження» вказує, що скарга, подана у виконавчому провадженні начальнику відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, розглядається у 10-денний строк з дня її надходження. За результатами розгляду скарги начальник відділу виносить постанову про її задоволення чи відмову, яка в 10-денний строк може бути оскаржена до вищестоящего органу державної виконавчої служби або до суду¹².

Неправильне трактування вищевказаних норм чинного законодавства призводить до недотримання строків для оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців у судовому порядку. Адже на практиці зустрічаються випадки, коли скажник, використавши своє право на оскарження до начальника відділу, бажає подати скаргу до суду протягом 10-денного терміну з дня винесення рішення начальника. При цьому не враховується той факт, що для оскарження саме в судовому порядку відлік строку розпочинається не з моменту розгляду скарги начальником, а з моменту вчинення неправомірної дії, винесення неправомірного рішення тощо державним виконавцем.

Таким чином, стягувачу при судовому оскарженні необхідно враховувати, що незалежно від того, чи використовується такий спосіб захисту порушених прав, як оскарження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця до начальника, строк на оскарження рішення до суду є однаковим як для боржника, так і для стягувача. У ст. 83 Закону України «Про виконавче провадження» вказується на можливість оскарження постанови начальника до суду як додатковий засіб захисту. Але дана норма ніяк не збільшує строк для оскарження рішення, дії чи бездіяльності. Інакше це спричинило б порушення принципу рівності та поставило б стягувача при судовому оскарженні у привілейоване становище порівняно з боржником, надаючи йому строк для оскарження вдвічі більший.

Що ж стосується самого розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця в судовому порядку, то варто звернути увагу на таку проблему, як затягування процесу. При здійсненні порушень з боку виконавця важливим є якнайшвидше усунення такого порушення чи наслідків, які спричинені ним. У випадку ж коли розгляд скарги відкладається судом з причин, які частіше всього навіть не залежать від скажника, усунення таких порушень стає утрудненим, а в деяких випадках і взагалі неможливим. Причому, якщо при реалізації арештованого майна сторона виконавчого провадження оскаржує його оцінку, то затягування розгляду скарги у суді може призвести до реалізації спірного майна за ціною, що не відповідає дійсності. Таким чином, навіть при вирішенні справи на користь скажника та визнанні дій виконавця незаконними, на час вирішення справи майно, що було оцінено неналежним чином, може бути реалізовано та повторно відчужено або передано в іпотеку. У такому випадку відновлення порушеного права скажника буде ускладненим.

Саме задля уникнення подібних ситуацій виникає необхідність зупинення виконавчого провадження до закінчення розгляду скарги судом. Відповідно до норм чинного законодавства розгляд скарги судом не зупиняє виконавчого провадження. Зупинення відбувається у випадку винесення судом окремої ухвали з цього приводу, що на практиці відбувається не так часто. Отже, виникає ситуація, коли оскарження порушень, що фактично здійсненні, ніяк не впливає на продовження здійснення виконавчого провадження. Одночасний розгляд скарги у судовому порядку та продовження здійснення дій державним виконавцем у процесі виконавчого провадження можуть мати непоправні наслідки. Продовження вчинення дій у виконавчому провад-

женні під час судового оскарження порушень виконавцем норм чинного законодавства при арешті майна та оцінці його вартості може привести до реалізації майна. І дана реалізація буде здійснюватися з порушенням норм чинного законодавства та загальних засад цивільного права щодо істотних умов договору купівлі-продажу, а саме: визначення ціни та повноважень продавця за договором, що порушить права та інтереси боржника чи стягувача. Наприклад, державний виконавець описує та арештовує майно, що не належить боржнику, і продає його за заниженою ним чи експертом ціною. З одного боку, реальний власник майна не має наміру відчужувати своє майно, а з іншого, – вартість цього майна оспорюється і є невизначеною. Варто звернути увагу, що Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 24 жовтня 2012 р., розглянувши справу № 6-116цс12, дійшов висновку, що відчуження майна з прилюдних торгів належить до договорів купівлі-продажу. Відповідно до ст. 658 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435-IV право продажу товару, крім випадків примусового продажу та інших випадків, встановлених законом, належить власникові товару¹³. Відповідно до п. 3 ст. 180 ГПК України при укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору¹⁴. Таким чином, враховуючи, що відчуження майна з прилюдних торгів належить до договорів купівлі-продажу, право продажу належить лише власникові, а ціна має бути погоджена у будь-якому випадку. Якщо цих умов не було дотримано, договір може бути визнаний недійсним або неукладеним. Тому в разі визнання судом незаконними рішень, дій або бездіяльності державного виконавця було б доцільно запровадити спрощений механізм скасування у позасудовому порядку всіх подальших дій в даному провадженні, які вчинилися на основі тої, що визнана судом незаконною.

Варто врахувати і той факт, що впровадження норми, на підставі якої виконавче провадження зупинялося б з моменту розгляду скарги господарським судом, призведе до зловживань з боку боржника. У зв'язку з цим для затягування процесу виконання рішення державним виконавцем боржник зможе оскаржувати кожну дію чи рішення. Така ситуація суттєво ускладнить виконання рішень або й зовсім унеможливить вчинення державним виконавцем усіх необхідних дій для ефективного виконання рішень судів.

Все ж це не спростовує необхідність здійснення певних впроваджень щодо даного питання. Для найбільш ефективного вирішення проблеми уникнення настання непоправних наслідків необхідно на законодавчому рівні передбачити конкретні випадки, при настанні яких виконавче провадження підлягає зупиненню, а саме: при оскарженні дій, рішень або бездіяльності державного виконавця щодо здійснення опису майна та накладення арешту; для спорів, що виникають при виконанні рішень щодо погашення заборгованості шляхом реалізації арештованого майна – при оскарженні оцінки його вартості; при вирішенні питання щодо необхідності зупинення виконавчого провадження в разі наявності підстав для такого зупинення, чітко передбачених чинним законодавством.

Однією із новел Закону України «Про виконавче провадження» є позбавлення сторін права рецензування звіту. Відповідно до ст. 57 Закону України «Про виконавче провадження» у разі якщо визначити вартість майна (окремих предметів) складно, виконавець має право залучити суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання для проведення оцінки майна. Виконавець повідомляє про результати визначення вартості чи оцінки майна сторонам не пізніше наступного робочого дня після дня визначення вартості чи отримання звіту про оцінку. У разі якщо сторони не згодні з результатами визначення вартості чи оцінки майна, вони мають право оскаржити їх у судовому порядку в 10-денний строк з дня отримання відповідного повідомлення¹⁵.

На відміну від Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV в новому законі чітко передбачено, що при незгоді з результатами оцінки майна сторони мають лише один спосіб оскарження – у судовому порядку. Дане впровадження суттєво обмежує права сторін та унеможлиблює встановлення дійсної вартості майна у випадках, коли суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання здійсненні певні порушення.

Частина 5 ст. 57 Закону України «Про виконавче провадження» вказує, що оскарження в судовому порядку результатів визначення вартості чи оцінки майна не зупиняє передачі майна на реалізацію, крім випадків зупинення передачі майна на реалізацію судом¹⁶.

Дана норма закону практично повністю позбавляє сторони встановити дійсну вартість майна. Адже відповідно до ст. 61 Закону України «Про виконавче провадження» реалізація арештованого майна (крім майна, вилученого з цивільного обороту, обмежено оборотоздатного майна та майна, зазначеного у частині восьмій ст. 56 цього Закону) здійснюється шляхом електронних торгів або за фіксованою ціною¹⁷. Пункт 3 Розділу 2 Порядку реалізації арештованого майна, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 29 вересня 2016 р. № 2831/5, вказує, що виконавець у строк не пізніше п'яти робочих днів після ознайомлення із результатами визначення вартості чи оцінки арештованого майна готує проект заявки на реалізацію арештованого майна, який містить інформацію, передбачену абзацами третім – шістнадцятим п. 2 цього розділу. Державний виконавець направляє заявку на реалізацію арештованого майна начальнику відділу державної виконавчої служби, якому він безпосередньо підпорядкований, для підписання та передачі організатору¹⁸.

Таким чином, стає очевидним, що передача майна, оцінка якого проведена, на реалізацію проходить у досить стислі терміни. Розгляд скарги судом щодо невідповідності встановленої вартості майна дійсності не зможе повною мірою захистити порушене право власника майна. Адже навіть у випадку, коли суд дійде висновку, що дана ціна суттєво відрізняється від реальної, до моменту закінчення розгляду скарги, таке рішення може втратити своє значення, оскільки до цього часу майно може бути реалізоване. У такому випадку відновлення порушеного права буде значно утрудненим або й зовсім неможливим. Впровадження даних

змін у чинне законодавство значно пришвидшить виконання рішень судів, але існування ризику порушення прав та законних інтересів сторін все ж матиме місце. Зважаючи на викладене, виникає необхідність впровадження рецензування до вищезгаданої норми Закону України «Про виконавче провадження». Адже саме даний спосіб встановлення реальної вартості арештованого майна є найшвидшим та найбільш ефективним.

Що ж стосується термінів, на які начебто зтягується виконання рішення при проведенні рецензування звіту про оцінку майна, дану проблему можна вирішити шляхом обмеження часу проведення рецензії. Відповідно до ст. 20 Закону України «Про виконавче провадження» експерт або спеціаліст зобов'язаний надати письмовий висновок, а суб'єкт оціночної діяльності – суб'єкт господарювання – письмовий звіт з питань, що містяться в постанові, протягом 15 робочих днів з дня ознайомлення з постановою виконавця. Цей строк може бути продовжений до 30 робочих днів за погодженням з виконавцем¹⁹. Дана норма обмежує строк для виготовлення звіту з питань оцінки арештованого майна, що позитивно впливає на загальні строки виконання рішення суду, адже унеможлиблює зловживання термінами з боку суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання. Виходячи з вказаної норми, аналогічно можна обмежити строк рецензування, вказавши чіткий термін для виготовлення рецензії експертом.

Серед підстав оскарження, які виникають на практиці, варто зупинитись на невчасному інформуванні сторін про здійснення певних дій. Дана проблема часто не враховується як при здійсненні дій виконавцем, так і при розгляді скарги судом. Залишення поза увагою цього моменту часто призводить до негативних наслідків, які свідчать про суттєве порушення прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження. Наприклад, невчасне інформування сторін про оцінку арештованого майна, що підлягає реалізації, викличе порушення їх права на оскарження відповідного звіту; а неповідомлення про передачу майна на реалізацію призведе до позбавлення сторони виконавчого провадження можливості участі у торгах та придбанні такого майна. Задля уникнення даної проблеми необхідно внести зміни до чинного законодавства, якими зобов'язати державних виконавців інформувати сторони про всі дії, що вчиняються в ході певного виконавчого провадження, шляхом надсилання рекомендованої кореспонденції, а для найбільш ефективного використання даної проблеми – кореспонденції з описом вкладеного, що допоможе не лише відслідковувати час направлення певного документа державним виконавцем, а й зміст відправлення. Саме це захистить як сторін виконавчого провадження, так і державного виконавця, адже останній зможе чітко довести в суді, що той чи інший документ був відомий скаргнику. Крім того, як спосіб уникнення подібних проблем, варто впровадити визнання дій державного виконавця, про які неналежним чином повідомлено сторонам, незаконними та скасовувати відповідні рішення, а також притягнення державних виконавців до відповідальності. Такі впровадження стимулювали б виконавців дотримуватися вчасного та належного повідомлення сторін про вчинення ним певних дій чи прийняття рішень, які однозначно впливають на права та стосуються інтересів сторін виконавчого провадження.

Вищезгадані зміни дадуть змогу найбільш ефективно вирішити спори щодо рішень, дій або бездіяльності державних виконавців, та й взагалі приведуть до мінімізації здійснення порушень з боку державного виконавця та швидкого реагування на подібні порушення.

Крім того, варто звернути увагу на процесуальні питання, які виникають при оскарженні рішень, дій або бездіяльності державного виконавця. Наприклад, відсутність обов'язкового прошивання та нумерування справи на практиці породжує ситуацію, при якій скаргнику неможливо довести ту обставину, що з певними документами він ознайомлений не був. Адже виконавець може не надати всіх документів для ознайомлення, щоб уникнути вчасного та належного реагування сторін. У такому випадку довести, що певні документи були відомі при ознайомленні, а інші – ні, стає неможливим. У результаті такий спосіб захисту прав, як оскарження в судовому порядку, нівелюється.

Вирішенням даної проблеми може стати посилення вимог до ведення виконавчих проваджень, їх документального оформлення, а саме: призначення начальником конкретної особи для оформлення та прошивання справ, введення обов'язкового опису документів, що стосуються певного виконавчого провадження, або ж введення електронного документообігу. Внесення таких змін дасть змогу уникнути маніпуляцій з боку державних виконавців та зловживання службовим становищем, зокрема вилучення документів під час ознайомлення з матеріалами. Це надасть змогу довести в судовому порядку порушення прав та законних інтересів при виконанні рішення суду.

Отже, можемо зробити такі висновки. Виокремлення проблем, що виникають при оскарженні рішень, дій або бездіяльності державних виконавців та пошук шляхів їх вирішення дасть змогу удосконалити не лише процес оскарження, а й запобігти появі подібних порушень у майбутньому.

Таким чином, з метою уникнення настання невинуватих наслідків через порушення з боку державних виконавців необхідно:

– внести зміни до Закону України «Про виконавче провадження», а саме: включити боржника до списку осіб, які мають право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець; запровадити зупинення виконавчого провадження до закінчення розгляду скарги судом при судовому оскарженні дій, рішень або бездіяльності державного виконавця щодо здійснення опису майна та накладення арешту, для спорів, що виникають при виконанні рішень щодо погашення заборгованості шляхом реалізації арештованого майна – при оскарженні оцінки його вартості, при вирішенні питання щодо необхідності зупинення виконавчого провадження в разі наявності підстав для такого зупинення, чітко передбачених чинним законодавством; доповнити ст. 27, включивши можливість

рецензування звіту про вартість майна, встановивши обмежені терміни для проведення рецензії; зобов'язати виконавця повідомляти сторони в обов'язковому порядку про усі дії та рішення шляхом направлення рекомендованої кореспонденції;

– внести зміни до Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України № 512/5 від 2 квітня 2012 р., а саме: конкретизувати вимоги до оформлення документів при веденні виконавчого провадження, ввести електронний документообіг;

– внести зміни до Господарського процесуального кодексу України, зокрема встановити скорочений термін розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державних виконавців.

Внесення зазначених змін до чинного законодавства збільшить ефективність розгляду судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державних виконавців та запобігатиме вчиненню виконавцями порушень, що, в свою чергу, захистить учасників виконавчого провадження, їх права та законні інтереси.

¹ Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 30.

² Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 2 червня 2016 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – № 29.

³ Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 30.

⁴ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 31.

⁵ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 6.

⁶ Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 30.

⁷ Бевзенко В. М. Особливості оскарження адміністративних актів державної виконавчої служби / В. М. Бевзенко // Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2011. – № 2 (4). – Ст. 9. – (Серія «Право»).

⁸ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 6.

⁹ Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України : постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 6.

¹⁰ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2005. – № 35.

¹¹ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 6.

¹² Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 30.

¹³ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 40.

¹⁴ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 6.

¹⁵ Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 30.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Порядок реалізації арештованого майна, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 29 вересня 2016 р. № 2831/5 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 76.

¹⁹ Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 30.

Резюме

Панченко Є. В. Проблемні питання судового оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців щодо виконання рішень господарських судів.

У статті досліджуються проблеми, що виникають під час судового розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державних виконавців. Виокремлено ключові порушення, що вчиняються державними виконавцями при виконанні судових рішень та запропоновано шляхи їх усунення. Обґрунтовано необхідність внесення змін до чинного законодавства щодо удосконалення розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державних виконавців.

Ключові слова: судове оскарження, виконання рішень господарських судів, проблеми оскарження, державний виконавець, виконавче провадження.

Резюме

Панченко Е. В. Проблемные вопросы судебного обжалования решений, действий или бездействия государственных исполнителей по выполнению решений хозяйственных судов.

В статье исследуются проблемы, возникающие во время судебного рассмотрения жалоб на решения, действия или бездействие государственных исполнителей. Выделены ключевые нарушения, совершаемые государственными исполнителями при исполнении судебных решений и предложены пути их устранения. Обоснована необходимость внесения изменений в действующее законодательство по совершенствованию рассмотрения судами жалоб на решения, действия или бездействие государственного исполнителя.

Ключевые слова: судебное обжалование, выполнения решений хозяйственных судов, государственный исполнитель, проблемы обжалования, исполнительное производство.

Summary

Panchenko E. Problematic issues of judicial appeal against decisions, acts or omissions of state enforcement officers concerning execution of commercial courts' decisions.

The article examines the problems that arising during the judicial examination of appeals against decisions, acts or omissions of state enforcement officers. Key infractions are highlighted, committed by state enforcement officers while executing of court decisions as well as the ways of their elimination proposed. The necessity of making amendments to the existing legislation is substantiated concerning the improvement of the courts' examination of appeals against decisions, acts or omissions of state enforcement officers.

Key words: judicial appeals, execution of commercial courts' decisions, problems of appealing the decisions, state enforcement officer, enforcement proceedings.

УДК 347.19

О. М. СНЕГІРЬОВ

Олег Миколайович Снегірьов, здобувач Луганського університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

СТАТУТ ГАРАЖНОГО КООПЕРАТИВУ ЯК ДЖЕРЕЛО ЗАКРІПЛЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ ЙОГО УЧАСНИКІВ

Об'єктивний розвиток суспільних відносин спонукає до ускладнення соціальних відносин. У свою чергу, це стосується й правових механізмів забезпечення та захисту суб'єктивних цивільних прав юридичних осіб приватного права. Тому установчі документи юридичної особи відіграють у цьому важливу роль. Тож установчі документи гаражного кооперативу не становлять винятку.

Відповідно до положень ч. 2 ст. 87 ЦК України, установчими документами товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом. Нині відносини за участю гаражного кооперативу врегульовані з позиції норм Закону України «Про кооперацію»¹, що містять норми загальної компетенції щодо організаційно-правової форми цієї юридичної особи, системи суб'єктивних прав її учасників, механізму їх забезпечення та захисту, відносин щодо речових прав, юридичної відповідальності та ін. Так, відповідно до ч. 1 ст. 8 зазначеного Закону України, статут кооперативу є правовим документом, що регулює його діяльність.

Дослідження установчих документів юридичних осіб не є рідкістю у сучасній правовій доктрині². Одночасно з цим, дослідження установчих документів кооперативів не є поширеними у цивілістиці. Виняток складають лише окремі роботи³. Установчі документи гаражного кооперативу, їх роль у забезпеченні суб'єктивних прав його учасників, досі у цивілістиці на самостійному рівні досліджені не були. Отже, зазначений аспект й становить мету цієї статті.

У цивілістиці заважується, що статут є особливим локальним нормативним актом, положення якого обов'язкові не тільки для юридичної особи, а й для її контрагентів³. Дійсно, статут є поліфункціональним установчим документом, тож він являє собою одночасно і провідний локальний нормативний акт, джерело права в діяльності кооперативу, вираження індивідуалізуючих ознак юридичної особи та ін. Виходячи з цього, у контексті цієї роботи ми розглянемо статут як джерело (вмістилище) суб'єктивних прав та обов'язків учасників гаражного кооперативу.

Положення Закону України «Про кооперацію» закріплюють лише перелік необхідних вимог щодо змісту статуту кооперативу як юридичної особи (ст. 8 Закону), вказується загальна система суб'єктивних прав та обов'язків учасників кооперативу (ст. 12). Певну деталізацію специфіки закріплення зазначених положень у статуті саме гаражного кооперативу на нормативному рівні не врегульовано, адже нормативно-правового акта спеціальної дії, що був би спрямований на правове регулювання досліджуваних відносин нині не існує. Звідси, статuti гаражних кооперативів за локальним напрямом є первинним й найповнішим джерелом закріплення суб'єктивних прав учасників цієї юридичної особи.

При проведенні даного дослідження слід зауважити, що категорія «суб'єктивне цивільне право» є не визначеною на легальному рівні. З цієї причини у цивілістиці існує ціла низка підходів щодо її тлумачення. Зокрема, суб'єктивне цивільне право визначають як можливу поведінку уповноваженої особи, яка відповідає мірі належної поведінки зобов'язаного суб'єкта⁴; це юридично забезпечена міра можливої поведінки уповноваженої особи, що забезпечена юридичним обов'язком певних осіб⁵. Не вдаючись до поглибленого аналізу цієї категорії, найбільш повним за смисловим навантаженням вбачається підхід Р. О. Стефанчука, згідно з яким суб'єктивне цивільне право являє собою надану особі нормами права міру можливої поведінки з метою задоволення її законного інтересу, що включає в себе правомочності щодо вчинення певної поведінки самою уповноваженою особою, вимоги визначеної поведінки від зобов'язаної особи чи осіб та захисту свого цивільного права в разі його порушення, невизнання або оспорювання⁶.